

Herfstvergadering KZM 2017: abstracts

Sectielezingen	2
Taalkunde.....	2
Isabeau De Smet (KU Leuven)	2
Amélie Van Beveren (UGent)	3
Annelies Jehoul (KU Leuven).....	4
Letterkunde.....	6
Tom Laureys (UGent)	6
Leni Van Goidsenhoven (KU Leuven)	7
Geschiedenis.....	8
Jolien Gijbels (KU Leuven)	8
Yannick De Meulder (Universiteit Antwerpen)	9
Marjolein Schepers (VUB)	10

SECTIELEZINGEN

TAALKUNDE

De verzwakking van de sterke werkwoorden in Oud- en Middelnederlands

Isabeau De Smet (KU Leuven)

In het Nederlands, net als in andere Germaanse talen, kunnen we het preteritum en het participium op twee manieren vormen. De eerste manier, de zogenaamde sterke vervoeging, maakt hiervoor gebruik van ablaut, als in zing-zong-gezongen. De tweede manier, de zwakke vervoeging, voegt een dentaalsuffix aan de stam van het werkwoord als in speel-speelde-gespeeld. Doorheen de eeuwen heeft deze laatste vervoeging steeds meer terrein gewonnen, ten koste van de sterke vervoeging. Recent onderzoek heeft uitgewezen dat voor het Nederlands de grootste ‘verzwakking’ plaatsvond in de overgang van Oud- naar Middelnederlands (De Smet et al. 2017). Dit onderzoek gaat na welke factoren deze evolutie beïnvloeden in het Oud- en Middelnederlands aan de hand van corpusdata uit het Corpus Oudnederlands (-1200), het Corpus Gysseling (1200-1300) en het Corpus Van Reenen Mulder (1300-1400). In detail wordt gekeken naar onder andere het effect van frequentie (Lieberman et al. 2007; Carroll et al. 2012), ablautklasse (Carroll et al. 2012; Knooihuizen & Strik 2014), klinkerpatroon (Van de Velde & Kestemont 2015), homonymie en etymologie (Fertig 2009) met behulp van een mixed-effects logistisch regressiemodel.

Referenties

- Carroll, Ryan & Svare, Ragnar & Salmons, Joseph. 2012. Quantifying the evolutionary dynamics of German verbs. *Journal of Historical Linguistics* 2. 153-172.
- De Smet, Isabeau & Beuls, Katrien & Pijpops, Dirk & Van de Velde, Freek. 2017. Language-specific differences in regularization rates of the Germanic preterite. (*ICHL*, San Antonio, 31 July - 4 August 2017).
- Fertig, David. 2009. Are strong verbs really dying to fit in? (*GLAC* 15, Banff, May 2009)
- Knooihuizen, Remco & Strik, Oscar. 2014. Relative productivity potentials of Dutch verbal inflection patterns. *Folia Linguistica Historica* 35. 173-200.
- Lieberman, Erez & Michel, Jean-Baptiste & Jackson, Joe & Tang, Tina & Nowak, Martin A. 2007. Quantifying the evolutionary dynamics of language. *Nature* 449. 713-716.
- Van de Velde, Freek & Kestemont, Britta. 2015. Using mixed-effects logistic regression to assess the determinants of regularisation of strong inflection in Dutch. (*SLE 48 Workshop. Shifting classes: Germanic strong and weak preterites and participles*, Leiden, September 2015.)

Explicitatie in vertalingen: een corpusgebaseerd onderzoek naar de *om*-alternantie in origineel en vertaald Nederlands

Amélie Van Beveren (UGent)

Explicitatie is een vaak bestudeerd onderwerp in vertaalstudies. Met explicitatie wordt bedoeld het onder woorden brengen van informatie die de geadresseerde ook geïnfereerd zou hebben indien die informatie niet geverbaliseerd was (Becher 2011). Een van de meest centrale vragen is of explicitatie inherent is aan het vertaalproces (Blum-Kulka 1986, Olohan & Baker 2000, Becher 2011). Algemeen wordt aangenomen dat vertaalde teksten explicieter zijn dan niet-vertaalde teksten, maar nog steeds is niet duidelijk hoe en wanneer explicitatie optreedt (Kruger nog te verschijnen). Met deze studie koppelen we het onderzoek over explicitatie aan dat over grammaticale alternanties. Centraal staat de Nederlandse *om*-alternantie, dat is de variatie tussen beknopte infinitiefzinnen met of zonder het inleidende onderschikkend voegwoord *om* bij werkwoorden, substantieven en adjectieven. Enkele voorbeelden:

- a. Ik beloof (*om*) op tijd te komen
- b. zijn neiging (*om*) altijd alles uit te stellen
- c. Ik ben blij (*om*) je te zien

De keuze tussen expliciet of impliciet *om* gebeurt niet willekeurig, maar hangt af van verschillende syntactische, semantische en pragmatische factoren. Met deze studie willen we voornamelijk de aandacht vestigen op register, brontaal en factoren die te maken hebben met complexiteit als invloedrijke variabelen. Gebruikmakend van die en andere factoren stellen we een multifactorieel model op voor zowel vertaalde als niet-vertaalde teksten geëxtraheerd vanuit het Dutch Parallel Corpus, een bidirectioneel parallel corpus met origineel en vertaald Nederlands, Engels en Frans taalmateriaal en verdeeld in verschillende registers. De modellen worden statistisch getest met logistische regressie om op die manier te weten te komen welke van die factoren een significante rol spelen in de keuze tussen expliciet en impliciet *om* en of hierin verschillen zijn tussen vertaalde en niet-vertaalde teksten. De studie toont aan dat er effectief een significant verschil is tussen vertaalde en niet-vertaalde teksten en dat vooral register hierin een belangrijke rol speelt.

Referenties

- Becher, Viktor. 2011. *Explicitation and Implication in Translation Studies. A Corpus-Based Study of English-German and German-English translations of business texts*. Dissertation. Universität Hamburg.
- Blum-Kulka, Shoshana. 1986. 'Shifts of Cohesion and Coherence in Translation'. In: House, Juliane & Blum-Kulka, Shoshana (eds.) *Interlingual and Intercultural Communication*. Tübingen. Narr. 17-35.
- Kruger, Haidee. Nog te verschijnen. 'That again: a multivariate analysis of the factors conditioning syntactic explicitness in translated English'.
- Olohan, Maeve & Mona Baker. 2000. 'Reporting that in translated English: Evidence for subconscious processes of explicitation?'. *Across Languages and Cultures* 1:2. 141-158.

Fillers en hun interactionele functie. De rol van blikrichting en gebaren

Annelies Jehoul (KU Leuven)

Hoewel fillers, in het Nederlands de elementen ‘euh’ en ‘euhm’, al uitgebreid onderzocht werden vanuit verschillende onderzoekstradities, is er nog steeds veel onzekerheid over welke functie ze vervullen op welk moment in interactie (Clark & Fox Tree 2002, Crible et al. 2017). Traditioneel worden fillers vanuit twee mogelijke invalshoeken bestudeerd. Volgens het *filler-as-symptom* perspectief ontstaan fillers vanwege een probleem op het vlak van planning en zijn het symptomen van deze productieproblemen. Volgens het *filler-as-signal* perspectief daarentegen hebben sprekers wel – ten dele – controle over de fillers die ze uiten, en functioneren ‘euh’ en ‘euhm’ als signalen voor de gesprekspartner in een conversatie (Clark & Fox Tree 2002).

Deze studie volgt het *filler-as-signal* perspectief en bestudeert ‘euh’ en ‘euhm’ als signalen die de beurtwisseling binnen een gesprek ondersteunen. Fillers zijn al omschreven als signalen die aangeven dat een spreker de beurt in een gesprek wil nemen, behouden of doorgeven aan een volgende spreker (Beattie 1983, Maclay & Osgood 1959, Goodwin & Goodwin 1986). Aangezien ‘euh’ en ‘euhm’ zowel kunnen aangeven dat een spreker de beurt wil behouden, als dat hij de beurt wil doorgeven, gaat deze studie na op welke vlakken die functionele variatie binnen fillers weerspiegeld wordt in de formele variatie.

Eerdere studies toonden al aan dat het vocale ‘euh’ een andere functie heeft dan het vocaal-nasale ‘euhm’, dat de lengte van de pauzes die een filler begeleiden, kan verschillen, met een overeenstemmend verschil in functie en dat fillers gecombineerd kunnen worden met verschillende gebaren (Shriberg 1994, Swerts 1998, De Leeuw 2007, Navarretta 2015). In deze studie worden fillers samen met de blikrichting van de spreker geanalyseerd om een multimodaal overzicht van fillers en hun functies op het vlak van turn management aan te bieden. Voor dit doel werden vijf vrije conversaties van ongeveer 15 minuten tussen bevriende Vlaamse studenten onderzocht. De participanten werden uitgerust met mobiele eye trackers om een systematisch overzicht te krijgen van hun kijkpatronen tijdens de fillers.

De analyse toont aan dat fillers met een verschillende interactionele functie inderdaad ook formele verschillen vertonen. Hoewel er op het verbale niveau weinig verschillen te zien zijn, vertonen turn-interne en turn-finale fillers enkele opvallende verschillen op het vlak van gebaren en blikrichting. De turn-interne fillers worden door andere gebaren begeleid, bijvoorbeeld een “gestural hold” of een verticale hoofdkanteling, terwijl sprekers handgebaren typisch beëindigen vlak voor turn-finale fillers. Sprekers wendden bovendien hun blik dubbel zo vaak af tijdens turn-interne fillers dan tijdens turn-finale fillers. Deze resultaten tonen aan dat de functie van een filler inderdaad weerspiegeld wordt in de vorm, en dat gebaren en blikrichting daarbij een belangrijke rol spelen. Een multimodale analyse van fillers blijkt dus erg nuttig om hun verschillende interactionele functies te beschrijven.

Referenties

- Becher, Viktor. 2011. *Explicitation and Implication in Translation Studies. A Corpus-Based Study of English-German and German-English translations of business texts*. Dissertation. Universität Hamburg.
- Blum-Kulka, Shoshana. 1986. 'Shifts of Cohesion and Coherence in Translation'. In: House, Juliane & Blum-Kulka, Shoshana (eds.) *Interlingual and Intercultural Communication*. Tübingen. Narr. 17-35.
- Beattie, G.W. 1983. *Talk. An analysis of speech and non-verbal behaviour in conversation*. Milton Keynes: Open University Press.
- Clark, H. H., & Fox Tree, J. E. (2002). Using 'uh' and 'um' in spontaneous speaking. *Cognition*, 84, 73-111.
- Crible, L. Degand, L, Gilquin, G. The clustering of discourse markers and filled pauses. *Languages in Contrast* 17.1, 69-95.
- De Leeuw, E. (2007). Hesitation markers in English, German, and Dutch. *Journal of German Linguistics*, 19(2), 85-114
- Goodwin, M.H. & Goodwin, C.. 1986. Gesture and coparticipation in the activity of searching for a word. *Semiotica*, 62: 51-75.
- Maclay, H., & Osgood, C. E. (1959). Hesitation phenomena in spontaneous english speech. *Word*, 15, 19-44.
- Navarretta, C. 2015. The functions of fillers, filled pauses and co-occurring gestures in Danish dyadic con-versations. *Proceedings from the 3rd European Symposium on Multimodal Communication*, 55-61.
- Shriberg, E. 1994. *Preliminaries to a theory of speech disfluencies*. Doctoral dissertation, University of California, Berkeley.
- Swerts, M. 1998. Filled pauses as markers of discourse structure. *Journal of Pragmatics*, 30: 485-496.
- Kruger, Haidee. Nog te verschijnen. 'That again: a multivariate analysis of the factors conditioning syntactic explicitness in translated English'.
- Olohan, Maeve & Mona Baker. 2000. 'Reporting that in translated English: Evidence for subconscious processes of explicitation?'. *Across Languages and Cultures* 1:2. 141-158.

LETTERKUNDE

De vroegmoderne Nederlandse wraaktragedie als vrijplaats voor politiek-bestuurlijke reflecties. Een verkenning van Foucaults gouvernementaliteitsprincipe in Jan Vos' *Aran en Titus, of Wraak en Weerwraak* (1641)

Tom Laureys (UGent)

Ondanks het feit dat vroegmoderne Nederlandse wraaktragedies lange tijd bestudeerd zijn in het licht van poëtische debatten of vanuit de idee dat hartstochten beteugeld moeten worden, is er ook onlosmakelijk een politieke dimensie verbonden aan deze stukken. Ik beschouw de vroegmoderne wraaktragedie namelijk als een soort van vrijplaats waarin er gereflecteerd wordt over politiek-bestuurlijke ontwikkelingen. Centraal in mijn lezing staat Jan Vos' gevierde én verguisde spektakelstuk *Aran en Titus, of Wraak en Weerwraak* uit 1641. In de toneelwerkelijkheid van dit treurspel onttaardt de vorstelijke soevereiniteit in tirannie. Het tirannieke soevereine bestuurlijke paradigma is evenwel niet naar de zin van alle figuren die deel uitmaken van het dramatische personeel. Veelvuldig weerklinken er kritische en afwijkende stemmen (*dissenting voices*) die ingaan tegen de soevereiniteitsopvatting van de vorst. In mijn presentatie ga ik in op de vraag of er in de kritiek die de personages uiten op de oude, soevereine conceptie van de macht (*souveraineté*) het ideaal van een alternatieve, gouvernementele beleidslogica (*gouvernementalité*) besloten ligt. Aansluitend zal ik stilstaan bij de vraag waarom precies wraaktragedies zo'n geschikt onderzoeksmateriaal vormen voor het soort onderzoek dat ik voorsta.

Autisme in veelvoud: het potentieel van life writing voor alternatieve vormen van subjectiviteit

Leni Van Goidsenhoven (KU Leuven)

De studie *Autisme in veelvoud* richt zich niet zozeer op de discussie over de aard en/of echtheid van de conditie, als wel op de manier waarop mensen met het label autismspectrumstoornis omgaan. Anders gezegd: de nadruk ligt op wat in het kielzog van Alison Kafer (2013) ‘autisme als een set van praktijken’ kan worden genoemd. Deze conceptualisatie van autisme als een set van praktijken leidt vervolgens tot de vraag of die praktijk - de omgang met het label - invloed of effecten kan hebben op de diagnostische categorie. (Hacking 1995, 1999) Er zijn natuurlijk talrijke manieren waarom mensen kunnen omgaan met zo’n diagnose, maar de proliferatie en populariteit van autisme zelfverhalen (ook wel autie-narratieven) tonen alvast aan dat schrijven over zichzelf één manier of strategie kan zijn. Een vraag die zich dan opdringt is waar die drang tot zelfexpressie vandaan komt. Wie of wat zet ons ertoe aan om over onszelf te vertellen? (Butler 2005; Smith en Watson 2010) Schrijven en zelfexpressie kunnen in de eerste plaats een privéaangelegenheid zijn, een subjectvormende praktijk die therapeutisch kan werken, maar die act – zelfexpressie en schrijven – is niet altijd zo vanzelfsprekend. De relatie met taal, communicatie en narrativiteit is bij mensen met autisme om talrijke redenen uiterst complex. (Berger 2014; Bérubé 2016) Naast de schrijfpraktijk wil deze studie ook uitgebreid aandacht schenken aan het schrijfproduct dat uit zo’n schrijfpraktijk kan voortkomen. Wanneer iemand een zelfverhaal publiceert (zowel off- als online), betreedt zij of hij immers de publieke ruimte en zal het zelfverhaal deel worden van bredere culturele fenomenen, zoals de memoir boom. Dat houdt in dat het zich verhoudt tot bestaande narratieve patronen, genres, een creatieve industrie en een publiek. (Van Goidsenhoven en Masschelein 2016) Precies die complexe relatie tussen schrijfpraktijk en schrijfproduct is wat mij interesseert. Bijgevolg luidt de centrale vraag in deze studie: hoe functioneren autie-narratieven als culturele producten en als subjectvormende praktijken die bepaalde identiteitscategorieën generen, herkenbaar maken en reproduceren enerzijds, en onderuithalen, bevragen en problematiseren anderzijds.

GESCHIEDENIS

Leve de foetus: medische debatten over de keizersnede in België (1850-1914)

Jolien Gijbels (KU Leuven)

In deze lezing belicht Jolien Gijbels de Belgische medische debatten over de keizersnede vanaf 1850 tot 1914. Artsen waren in deze periode verdeeld over de legitimiteit ervan omdat vrouwen tijdens of na de operatie meestal stierven aan een interne bloeding of buikvliesontsteking. De enige alternatieven, therapeutische abortus en embryotomie, waren dan weer dodelijk voor het ongeboren kind. Bij abortus werd de zwangerschap om medische redenen onderbroken vooraleer het kind levensvatbaar werd geacht. Embryotomie was een overkoepelende term voor verminkende operaties die het volume van de voldragen foetus in de baarmoederholte verkleinden, om het afvloeien van de foetus te vergemakkelijken. Een embryotomie werd op het einde van een zwangerschap uitgevoerd bij gecompliceerde bevallingen. Verloskundigen stonden in de negentiende eeuw met andere woorden voor een groot dilemma: kiest men voor het leven van de moeder of dat van het kind?

De focus ligt op de rol van religie in dit medisch debat. Jolien toont aan hoe morele principes een belangrijke rol speelden bij de gedragscodes van vrijzinnige en katholieke artsen. Terwijl de meeste vrijzinnige dokters afstand deden van de keizersnede omwille van de gevaren voor de moeder, kozen katholieke artsen veelal voor de operatie met het oog op het leven van de foetus. Belgische katholieke dokters werden daarbij geïnspireerd door theologische ideeën over de bezieling van ieder menselijk wezen vanaf de bevruchting. Volgens hen mochten artsen om die reden geen dodelijke operaties zoals abortus en embryotomie uitvoeren. Aan het einde van de eeuw won het medisch-ethisch pleidooi van katholieke verloskundigen aan kracht. De idee dat ieder menselijk wezen recht hadden had op leven deed langzamerhand zijn intrede in de medische wereld.

De bevoorrading van het Mechelse hof van Margareta van Oostenrijk (1521-1523)

Yannick De Meulder (Universiteit Antwerpen)

Historici zijn het erover eens dat vorstelijke hoven een enorme impact hebben gehad op vroegmoderne samenlevingen. Hoewel de politieke en culturele impact van het hof sinds de jaren negentig steeds meer aan bod kwam in historische studies, is de economie van het hofleven in dit onderzoek vaak op de achtergrond geplaatst. Ook de rol die steden speelden in de bevoorrading van het hof en de interactie tussen hoven en steden zijn onderbelichte onderwerpen in de historiografie. Dat is vreemd, aangezien hoven zich vanaf de late middeleeuwen overwegend in steden vestigden. Deze steden ontwikkelden zich op de lange termijn tot hoofdsteden, wat niet alleen demografische, maar ook sociaaleconomische gevolgen had voor de stad in kwestie.

Interessant is het dus dieper in te gaan op de manier waarop de residentiesteden van de vorsten in de vroegmoderne Nederlanden uitgroeiden tot echte hoofdsteden en hoe economische netwerken werden veranderd door de vestiging van een hof in een bepaalde stad. Eerder onderzoek heeft bijvoorbeeld uitgewezen dat het hof van de aartshertogen in Brussel in de zeventiende eeuw de stad ook omvormden tot een economische hoofdstad: hun aankopen werden bijna allemaal door lokale handelaars geregeld. Dit in tegenstelling tot de hoven van de Bourgondische hertogen, die hun consumptie meestal spreidden over de verschillende steden van de Nederlanden. Ook Filips de Goede, die op het einde van zijn regeerperiode vooral in Brussel resideerde, kocht niet noodzakelijk meer producten in zijn residentiestad, maar maakte gebruik van de bestaande economische netwerken van de Nederlanden voor zijn bevoorraadding.

Aan het begin van de zestiende eeuw nam Antwerpen de sleutelpositie van Brugge als economische hoofdstad van de Nederlanden over. In diezelfde periode vestigde het hof van de nieuwe landvoogdes van de Nederlanden zich in Mechelen, waar het zo'n veertig jaar zou blijven. De vraag naar de economische impact van de consumptie van dit hof staat in deze lezing centraal. Aangetoond wordt dat het hof niet of nauwelijks gebruik maakte van de lokale markten voor haar aankopen, zelfs al was het sedentair. Uit een casestudy van de rekeningen van de recette générale van het hof uit 1521-23 blijkt immers dat het niet of nauwelijks op Mechelse handelaars steunde voor haar bevoorraadding, maar vooral op contacten in Antwerpen. Ook in de zestiende eeuw kon hofconsumptie de economische logica van de Nederlandse steden niet verstoren, zelfs niet als dat hof in deze periode grotendeels sedentair was.

‘Opkuisen’ in de achttiende eeuw? Discussies over de zorg aan migranten in Ancien Régime Vlaanderen

Marjolein Schepers (VUB)

Rondom de berichten over het ‘opkuisen’ van het Brusselse Maximiliaanpark, waar asielzoekers en transitmigranten verblijven, loopt de discussie over welke instantie de opvang aan deze migranten moet verzorgen. Is dit een verantwoordelijkheid op lokaal Schaarbeeks niveau, komt het voor de rekening van Brussels Gewest, of moet dit op federaal niveau georganiseerd worden? Een tweede vraag geldt welke migranten voor opvang, voedselvoorziening of sociale-medische steun in aanmerking zouden komen: alleen degenen die in België asiel willen aanvragen of ook de ‘transitmigranten’ die onderweg naar het Verenigd Koninkrijk zijn en minder interesse in een toekomst in België hebben? De discussie over welke migranten zorg verdienen, of welk overheidsniveau daarvoor verantwoordelijk is, is geen nieuwe discussie. Het onderscheid tussen ‘eigen’ en ‘vreemde’ armen was aan de orde van de dag in achttiende-eeuws Vlaanderen. Hier besloten lokale besturen om af te wijken van centrale wetgeving. In 1750 werd het Concordaat van Ieper opgericht, een multilaterale bottom-up afspraak tussen steden en rurale districten in West-Vlaanderen en Maritiem Vlaanderen. Door de institutionele discussies rondom deze lokale regelgeving te onderzoeken, eveneens de besluitvorming betreffende de individuele zorgaanvragen van arme migranten, kunnen we de achterliggende structuren bloot leggen die meespelen in het besluiten over wie wordt ingesloten in de lokale gemeenschap en wie niet.